

Stručni rad

UDK 821.163.44.09Jovanović B.

Sofija KALEZIĆ (Podgorica)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

pgstudio@t-com.me

O KNJIZI BORISLAVA JOVANOVIĆA „POZIVNO PISMO LITERATURE“

Pisac uvijek traži drugog pisca u sebi.
Jedino je povremeni čin dugog ćutanja naše izbjeglištvo.
Sabiralište, sudilište. Nema veće prozivke od iskustvene.

Borislav Jovanović

Borislav Jovanović je autor izuzetne stvaralačke biografije koji je ostvario imponzantan kreativni opus, oličen kako u knjigama esejistike i književne kritike, tako i u romansirerstvu, zbirkama priča, stvaralaštvu za djecu i mlade, te drugim vrstama i žanrovima literature. Posebno vrijednu činjenicu predstavlja njegova kreativna energija, koja se manifestuje kroz nedavno objavljenu knjigu *Pozivno pismo literature – književni notesi* (autorsko izdanje, Mojkovac, 2024). Ovim ostvarenjem on je ozbiljno zakoračio u devetu deceniju života, bogatog ispunjenog stručnim usavršavanjem, težnjom ka estetskom tumačenju književnosti i koncipiranju pregleda i antologija panoramskog sadržaja crnogorske književnosti druge polovine XX i početka XXI vijeka. Cjelokupno Jovanovićevo djelo karakteriše kontinuitet kvaliteta koji ne oscilira u svojim vrijednostima, što se može sagledati i na osnovu koncepcije i značaja datog ostvarenja.

Ono što je posebno zanimljivo u nastajanju i kompoziciji ovog multižanrovskog djela jeste autentični sloj pjesnikovih dnevnčkih zapisa koji se sastoji iz pet svezaka kroz koje on aktuelizuje društvenu i literarnu zbilju svog doba, provjerava vrijednosne i kritičke sudove savremenih pisaca i sopstvenog stvaralačkog puta sa zanimljivim i originalnim opservacijama. Vođenje dnevnčkih zapisa dragocjeno je iz više razloga – notesi Borislava Jovanovića postaju svjedočanstvo svakodnevnih zbivanja, kako u književnosti, tako i u drugim oblastima umjetnosti i kulture. Sličan postupak primjenjivali su brojni veliki pisci, kao primjera radi Andrić u *Sveskama*.

U uvodnom tekstu pisac objašnjava naslov ovog djela, izjednačavajući pozivno pismo literature kao „esencijalno pozivno-odzivno pismo sudbine. Ono je lijepa, utopistička pobuna protiv svega na ovom svijetu što dolazi od privremenosti našeg boravka tu gdje smo, tako i od onog što kao mučnina dolazi od čovjeka čovjeku. Živi se između tragike i apoteoze svog iskustva. Između dijalektike vječitog dana i vječne nemoći. Njegov odgovor je u njegovom pisanju i njegovom čitanju. Dubokih je korijena i još daljeg beskraj.“¹

U nastavku teksta on pojašnjava da je esencijalnost ove knjige vezana za fenomen ontološkog, iz čega proizilazi sve ono što se odnosi na našu pojavnost na ovom svijetu. Ovaj dnevnik je disperzivan, tu su autorove bilješke o književnim susretima, datumi vezani za publikovanje i promovisanje kako njegovih, tako i knjiga drugih pisaca, omaži savremenim crnogorskim autorima (Čedu Vukoviću, Radoslavu Rotkoviću, Radoju Radojeviću, Danilu Radojeviću, Mladenu Lomparu, Vojislavu Vulcanoviću, Miroslavu Jovanoviću Timotijevu, Sretenu Peroviću, Sretenu Asanoviću itd).

Kao nekadašnji student Filološkog fakulteta, novinar i dugogodišnji profesor – Jovanović se u ovim bilješkama pokazuje kao pouzdani psiholog kako društvenih kretanja i previranja, tako i onih koja su se u kriznim vremenima demonstrirala na individualnom planu. Njegov dnevnik, koji je vodio od 21. decembra 2005. do 29. septembra 2023. godine, čitaocima pruža građu o duhovnom stanju crnogorske inteligencije. Autor kaže da se konačno oslobodila kritička svijest, te da su se zahtijevali novi društveni i politički parametri, oličeni u referendumu 21. maja 2006. godine, koji je iznjedrila ideja crnogorske nezavisnosti i građenje svijesti o njenom nacionalnom identitetu.

Takođe, važna tema koju autor pokreće u ovom ostvarenju, a koja korespondira s njegovim dosadašnjim knjigama kritičkog i esejističkog diskursa su kratke analize vrijednih djela koja su obilježila crnogorsku književnost, počev od kultne poeme Petra II Petrovića Njegoša *Luča mirokozma* (1845). „Osim opšteg, pozivno pismo crnogorske nacionalne literature je Njegoš. Njegov eruptivni izlazak iz lokalnog. Od kućnog ognjišta do galaktičkih maglina. Njegoš, pjesnik crnogorske istorije, univerzalne etike i kosmoloških ogledala.“²

Novonastala književna istoriografija, čiji je u najvećoj mjeri Jovanović tvorac, u knjizi *Pozivno pismo literature* dobija svoju teorijsko-kritičku podlogu i pojašnjenje, upotpunjeno podacima vezanim za njegov život, oličen na kulturnom, društvenom i ličnom planu. Posmatrana u svojoj polifoničnosti, ova knjiga ima velik broj polazišnih tačaka, idejnih delti i estetskih račvanja.

¹ Borislav Jovanović: *Pozivno pismo literature (književni notesi)*, autorski uvod: *Od kraja ka početku (Izvodno-uvodno prelistavanje ovog rukopisa)*, autorsko izdanje, Mojkovac, 2024, str. 7–8.

² Ibid, str. 9.

Jovanović kaže da od svega što u životu radi – on najviše istražuje sebe. To su istovremeno i najzanimljiviji aspekti ove knjige – istraživanje sebe kroz literaturu. „Na Gradačkom groblju je moj grob kojeg redovno posjećujem. I slušam ćutanje mog milenijumsko-nadmilenijumskog noćnika. Kao da mi kaže – ćutanje je transcendencija. I kao da mi kaže – književnost je naše jedino iskustvo koje prihvatamo, iako često ne znamo zašto.“³

U završetku ovog ostvarenja, Jovanović piše o svrsishodnosti i velikom značaju otvaranja Fakulteta za crnogorski jezik i književnost na Cetinju, kao i o svojoj profesorskoj praksi i prosvjetnom iskustvu: „Pozdravljajući studente, rekao sam im da im zavidim što su studenti Fakulteta za crnogorski jezik i književnost i čestitao im na odvažnosti da to budu, i pored svih izazova, budući profesori crnogorskog jezika i književnosti. Napominjući im da sam ja bio profesor srpskohrvatskog jezika i književnosti, te da sam svoj posao obavljao revnosno držeći se tadašnjeg Pravopisa i Rječnika, odnosno normiranog jezika. Ispravljao bih učenike ako bi izgovorili riječ sa novojotovanim oblikom – đevojka, đeca, đed, neđelja – da bih te iste riječi i mnoge druge koje sam ponio kao svoj maternji jezik izgovarao izlaskom iz učionice. No, bilo je kako je bilo. Bio sam profesor nametnutog, a ne svog otetog jezika.“⁴

Dragana Kršenković-Brković u pogovoru naslovljenom *Povratak sebi i svojoj spoznaji pisanja i čitanja* konstatuje da je „fluidnost tekstova usloвила žanrovsku neodređenost. Tako se u pripovednom tkivu ove knjige prepoznaju elementi dnevnika, književno-istorijskog letopisa, društvene hronike, eseja i filozofskog traktata. Ipak, treba istaći – ovu razućenu građu objedinjuje jedan važan momenat. Reč je o autorovom ubeđenju da je *lepota* (izraz koji označava osobinu ili svojstvo u estetskom smislu sklada) ono suštinsko u umetnosti i umetničkom stvaralaštvu. ‘Taj estetsko-esencijalni pogled ugradio sam i u moju recepciju književnosti uopšte’, ističe autor.“⁵

Miraš Martinović naglašava da je „knjiga sačinjena od bilježaka, koje je autor unosio u pet svojih blokova – bilješki, ali je i ona neka vrsta hrestomatije, književnih kretanja i dostignuća u crnogorskoj literaturi, kulturi, i šire, pa je i svojevrсни udžbenik, koji će jednom, siguran sam, biti izučavan kao takav. On jeste i leksikon književnih djela i njihovih autora, koji su s pravom našli svoje mjesto u knjizi, estetski rječnik s enciklopedijskim odrednicama, i etički, eseji, biografije određenih ličnosti, koje su davale i daju ton vremenu u kome su ži-

³ Ibid, str. 10.

⁴ Borislav Jovanović: *Pozivno pismo literature (književni notesi)*, poglavlje: *Peti notes*, autorsko izdanje, Mojkovac, 2024, str. 7–8.

⁵ Dragana Kršenković - Brković: *Povratak sebi i svojoj spoznaji pisanja i čitanja*, pogovor knjizi Borislava Jovanovića: *Pozivno pismo literature (književni notesi)*, autorsko izdanje, Mojkovac, 2024, str. 352.

vjele i žive. Jednom riječju, knjiga je pisana s ljubavlju, umijećem, literarnim impulsima i faktografskim potvrdama, našla je autora u Borislavu Jovanoviću.“⁶

U dnevničkim zapisima Jovanović opisuje život nekoliko generacija crnogorskih studenata koji su se literarno ostvarili u nekoj vrsti umjetnosti, pojedini čak u više vrsta, a koje je u najvećem broju poznao iz Kluba filološkog fakulteta. Knjiga Borislava Jovanovića *Pozivno pismo literature* predstavlja filozofsko-poetski koncipirano štivo, u čijom okvirima autor govori o navici čitanja i pisanja kao jedinstvenom stvaralačkom činu.

Istovremeno, ona nam pruža uvid u nova iščitavanja značajnih domaćih i stranih pisaca i tumačenja njihovih knjiga. Ovo je djelo koje govori o ličnom odnosu prema kreativnom činu, o iskonskoj ljubavi prema vlastitoj profesiji koja je neodvojiva od autorove privatnosti, o putovanjima u nepoznate predjele i svjetove putem literature. U ostvarenju *Pozivno pismo literature*, Jovanović ima mnogostruku ulogu – kao pisac, čitalac, tumač literarnog, hroničar, pripovjedač i polemičar. Kroz originalni autorov dijalog sa svim što ga okružuje i što predstavlja dio njegovog iskustvenog i opservativnog svijeta, njegovih značenjskih dijapazona, možemo čitati ovu knjigu koja će u nama ostaviti neizbrisiv doživljaj.

⁶ Miraš Martinović: *Crnogorsko književno ogledalo*, pogovor knjizi Borislava Jovanovića: *Pozivno pismo literature (književni notesi)*, autorsko izdanje, Mojkovac, 2024, str. 356.